

розглядається як соціальний простір, як зона безпосередньої активності здобувачів освіти. У дослідженні виокремлено педагогічні умови, що забезпечують відповідне сприятливе середовище: усвідомлення викладачами і студентами необхідності формування готовності майбутніх викладачів до створення іміджу закладу вищої освіти у процесі магістерської підготовки; спрямованість змісту навчальних дисциплін та позанавчальних заходів на формування готовності майбутніх викладачів до створення позитивного іміджу закладу, створення середовища, сприятливого для конвертації набутих здобувачами освіти знань і умінь в іміджетворчу діяльність. Шляхом експериментального дослідження встановлено рівні сформованості у майбутніх викладачів: низький, середній та високий готовності до створення іміджу закладу вищої освіти в процесі магістерської підготовки. На основі аналізу результатів дослідження зроблено висновок про позитивні тенденції у формуванні мотивів, цінностей, знань, умінь і навичок, емоційно-вольових якостей майбутніх викладачів, що сприяють формуванню готовності до створення іміджу закладу вищої освіти в процесі магістерської підготовки.

Ключові слова: експериментальна перевірка, формування, готовність майбутніх викладачів, імідж закладу вищої освіти, процес магістерської підготовки

УДК 378.147:373.3

Володимир Слабко

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
ORCID ID 0000-0002-5175-3104

Наталія Попович

Мукачівський державний університет
ORCID ID 0000-0001-7822-6980
DOI 10.24139/2312-5993/2023.05-06/219-226

ЕСТЕТИЧНІ ЦІННОСТІ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ТРАНСКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Стаття присвячена проблемі формування транскультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва крізь призму художньо-ціннісних орієнтацій. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розкриття сутності дефініцій «транскультурна компетентність», «транскультурно компетентна особистість». В тексті йдеться про транскультурну компетентність індивіда як освітню стратегію та її практичні завдання.

Було виявлено, що формування транскультурної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва передбачає усвідомлення та взаємозв'язки рідної культури з іншими, запобігання конфліктам, які неминуче виникають від таких зв'язків, готовність до спілкування з транскультурним музичним репертуаром, здатність побудови нових форм поведінки, заснованих на цінностях і нормах різних культур тощо.

Ключові слова: транскультурна підготовка, транскультурна компетентність, майбутні учителі музичного мистецтва, система неперервного навчання, потенціал естетичного.

Постановка проблеми. В умовах розвитку світової культури третього тисячоліття мистецька освіта України набуває нових рис та виходить на якісно новий рівень, маючи чітку тенденцію до удосконалення. Транскультурна підготовка дозволяє зберегти національні надбання народу, формувати культурний фонд нації. У цьому контексті варто зазначити, що лише у плеканні атмосфери потягу до Краси та Добра можна виховувати людину, яка володітиме почуттям власної гідності, соціальної відповідальності, цінуватиме духовні та матеріальні надбання, шануватиме індивідуальність кожної особистості, чутливої до навколишнього світу і буде здатною творчо збагачувати його, особливо в кризові й трансформаційні періоди суспільного розвитку, коли закономірно загострюється потреба у моральних орієнтирах, у виробленні стратегії мистецької освіти на основі пріоритетів інтересів особистості, її внутрішнього світу.

Загальносвітова системна криза духовності, демократичних і соціальних інститутів, глобальні проблеми, реформи, що явно буксують в Україні, роблять небезпідставною тривогу з приводу гуманітарної катастрофи. Технічні досягнення цивілізації, спокуса матеріальними благами змушують молодь, майбутніх учителів музики зокрема, з одного боку, шукати шляхи і механізми актуалізації й адаптації традиційних загальнолюдських цінностей до нових реалій. З другого – величезний потенціал духовності залишається істотно не задіяним в українському соціокультурному просторі. Якою постає роль в цьому потенціалі естетичного і як його оптимально задіяти – проблема малодосліджена і, безумовно, актуальна як сама по собі, так і в контексті більш широкої і не менш релевантної проблеми – специфіки консолідуючої функції духовних цінностей у розвитку українського суспільства.

Незважаючи на чималу кількість наукових розвідок з даної проблематики (зокрема, роботи В. Андрущенка, В. Баранівського, В. Беха, С. Клепка, В. Кременя, В. Лутая та ін.), цей аспект не отримав достатнього опрацювання. У наукових розробках Б. Гершунського, І. Зязюна проблема професійної підготовки майбутнього вчителя розглядається з погляду філософії освіти через категорії суб'єкта, цілісності, діалогу, саморозвитку, свободи..

Аналіз актуальних досліджень – В. Крисаченка, М. Степика, О. Власюка, С. Здіорука, А. Оганова, М. Поповича, Ю. Габермаса, в яких започатковано часткове розв'язання проблеми формування

естетичних цінностей особистості, – показує необхідність аналізу значного потенціалу естетичних цінностей в контексті формування транскультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва – що і є **метою** даної статті.

Початковою мірою антропологічного виміру суспільства є не лише матеріальний достаток, але й духовна розвиненість. Сакраментальні «Краса врятує світ», «В людині все має бути прекрасним» залишаться красивими деклараціями, поки на рівні державних програм і механізмів їх практичної реалізації не буде усвідомлено, що людина і суспільство – це системи, в яких взаємозв'язаними і взаємозалежними є всі складові. Українське суспільство зможе досягти нової цивілізаційної якості за рахунок нової матеріальної і духовної якості людей. Щоб сформувати і виховати таку особистість майбутнього вчителя музичного мистецтва, на нашу думку, необхідно:

1) визнати духовну культуру пріоритетною в розвитку суспільства і, відповідно до такого визнання, істотно скоректувати комплексні зусилля системи освіти, виховання, індустрії дозвілля;

2) законодавчо закріпити: а) чіткі процедури впливу громадян на депутатів всіх рівнів; б) для посадовців всіх рангів – пріоритет прав і свобод громадян;

3) максимально культивувати: а) духовне, насичене змістом, піднесене, класичне, елітарне мистецтво, що сприяє індивідуалізації; б) національні, вітчизняні, слов'янські, православні, християнські художньо-естетичні традиції; в) вільний естетичний вибір та індивідуальну свободу; г) повноцінне задоволення різноманітних естетичних потреб і смаків;

4) подолати: а) атрофованість і дезорганізованість «середнього класу», його виключеність з процесу керування державою; б) соціальну пасивність громадян, тобто інкорпорувати їх в роботу новоутворені інститути громадського суспільства.

На думку Л. Горбунової, «Україна, яка прагне бути дійсно цивілізованим, правовим, розвинутим, консолідованим, громадянським і суто демократичним суспільством, має проголосити гуманітарність як головний пріоритет» (Горбунова, 2014, с. 81-90). У контексті вищезазначеного це, зокрема, означає: в світі духовного є три сфери людського буття, що стали підставою культури, – краса, віра і моральність. Дисципліни гуманітарного, світоглядно-культурологічного та художньо-естетичного циклу знаходяться в центрі

проблем, пов'язаних з формуванням ціннісних орієнтацій, заснованих на гуманістичних цінностях культури і освіти. Сфера прояву естетичного поширюється на все буття людини, що дає підставу вважати його разом з етичним і релігійним початковою мірою антропологічного виміру суспільства. Немає такого явища, предмета, який не міг би стати об'єктом естетичного сприйняття. Виділити універсальні об'єктивні властивості як естетично значущі – проблематично. Може йти мова лише про пошук істотно відносних закономірностей, тенденцій, типологічних і концептуальних моделей, про інтерпретацію культурних парадигм, національної ментальності, підходах, заснованих на плюралістичній методології. Як підкреслює В. Велш, «з одного боку, ідеї інтеркультурності й мультикультурності втрачають сьогодні свої позиції, оскільки базуються на концепції національної культури, з іншого боку, концепт транскультурності характеризує макрорівневі зміни, які стали наслідком внутрішньої диференціації й кардинального ускладнення сучасних культур» (Велш, 1999, с. 198). У цьому контексті можна визначити транскультурну компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва як знатність засобами музики шукати і знаходити наднаціональну єдність.

У створенні естетичних цінностей домінує суб'єктивне. Естетичні цінності артикулюють себе через форму, символ, метафору. Вони чуттєво-конкретні і містять елементи абстрагування, ідеалізації, символізації тощо. Мова і значення естетичного будується на уяві та асоціаціях. В процесі естетичного сприйняття і відношення включається та функціонує весь психофізіологічний апарат людини. У різнобарвному спектрі естетичних переживань людина може виявитися в усіх своїх життєвих іпостасях. Найважливішою ознакою естетичних відносин та оцінок є їхній ні з чим не зрівняний максимальний ступінь індивідуалізованості й свободи. Пояснюється це тим, що естетична думка ґрунтується на глибоко суб'єктивному відчутті задоволення й незадоволення. Воно менш за все піддається сторонньому контролю й тиску, тим більше що часто виникає інтуїтивно, несвідомо, наче осяяння.

В естетичних судженнях студентів, з одного боку, відсутня необхідність підкорення нормативним вимогам, всезагальним встановленням. Тому й самі норми тут досить динамічні. Звідси виключно високий ступінь свободи естетичного вибору. На думку Д. Рейманна, «особливості гуманітарного знання полягають в тому, що воно “щоб бути точним, – має бути нестрогим”». Проблематичність

об'єктивного аналізу культурного життя, співвіднесеного з цінностями, обумовлена безкінечністю й динамізмом предмета дослідження» (Рейманн, 2014, с. 17).

Різноманіття оцінок обумовлене різноманіттям естетичних смаків. З другого боку, жорсткі нормативні вимоги поширюються, наприклад, на релігійне мистецтво з його проникненням у церковний простір.

Нерідко бувало, що нормативність примусово насаджувалася. Приклади тому – культура пролетарська, нацистської Німеччини, метод соцреалізму, фанатичне нав'язування національного або іноземного. Їх об'єднує загальна особливість – ідея підкорення авторитету, партії, служінню державі, владі. В цьому випадку втрачається самоцінність і свобода естетичного вибору. Кожна нація має свої схожі культурні маркери, як от багети у французів чи кілти в шотландців. Але не кожна нація має нещодавнє колоніальне минуле, коли культура або фізично нищилася, або була поставлена в межі розваг для «неосвічених селяків».

Наприклад, якщо пошукати в Гуглі зображення за запитом «український костюм» чи «українські традиції», то можна побачити, що часто автентичний образ українців не співпадає з тим, що підносять як «народне» і «традиційне». Замість глибоких сенсів та естетики, які наші пращури закладали чи не в кожную деталь свого побуту, маємо примітивні пластикові віночки, яскраві атласні шаровари, сало і горілку. Цей псевдоукраїнський образ транслюється звідусіль: із підручників історії, на сцені, у музичних кліпах і навіть на заходах українських дипломатичних представництв за кордоном. Спотворення й умисну примітивізацію народної культури називають «шароварщиною». Суть цього явища полягає в тому, аби замінити зміст формою. Наприклад, замість символічного орнаменту вишиванок, показувати сорочки зі стилізованими квітами ледь не токсичних кольорів, а замість весільних обрядів, акцентувати лише на застіллях – й усе це видавати за істинну українську культуру.

На жаль, сталося так, що Радянський Союз закріпив викривлене сприйняття українцями власної культури та традицій. Не лише у покоління, яке безпосередньо жило в той період, але і в сучасних молодих українців. Шароварщина мала продовження і після здобуття Україною незалежності у 1991 році. З цим явищем чимало людей стикалися ще у дитинстві: від абеток із примітивним зображенням

українців до участі у танцювальних чи музичних ансамблях зі спрощеними «народними» костюмами. Ну а далі було споживання мас-культурного продукту, де поверхнєве переважало над глибинним та символічним. Приклади шароварщини сьогодні можна побачити досить часто: у рекламі, фільмах, музиці, танцях, на масових заходах тощо. Пісні про сало, варенички та горілку виконують артисти з численною аудиторією, серед яких і ректор Київського університету культури і мистецтв Михайло Поплавський. Пан Михайло в дусі експериментатора збирає свою команду і своєю піснею «Юний орел» і стилем одягу буквально створює іміджевий стиль університету, який закріпився за ним на багато років. Така «фішка» привернула й інвестиції, і потік студентів, що у ЗВО почали відкривати нові кафедри і факультети, незабаром концепція вишу повністю змінилася. Звісно, є багато дійсно достойних варіантів розв'язання проблеми «сценічний – традиційний образ». Але все впирається у фінансування, а також у роботу дизайнерів і костюмерів. Один із таких варіантів – змінювати щось самим та радитися з фахівцями. Це протиставлення дуже хвилює і самі ансамблі, тож вони намагаються це якось переосмислити, щось зробити, аби розв'язати проблему. Колективи прагнуть змін, але потрібно розуміти, що цей перехід буде довгим і поступовим. Адже естетичні цінності культивують індивідуальну свободу, співвіднесену з внутрішнім світом людини, з потребою зрозуміти й виразити себе. Естетичне породжується індивідуальністю й останній адресовано.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок із напрямку. Україна є гетерогенним суспільством, в якому різні соціальні шари й етнокультури представляють різну ідентичність, яка не зводиться до загального знаменника «українства». Українська національна ідентичність (що розуміється навіть як національна самосвідомість) не є унітарною, вона складно структурована й істотно неоднорідна. Дефіцит національної та громадянської ідентичності приводить до реальної відчуженості держави від особистості та, як наслідок – до високих установок на еміграцію. Аналіз майже двох десятиліть державної незалежності ясно показує, що багато людей, на жаль, через низьку загальну і особливо політико-правову культуру, примітивно розуміють демократію. Тому, з одного боку, вони самі стають добровільними жертвами тотальної брехні й маніпуляцій, з другого – самі провокують і заохочують правовий нігілізм та підміну професіоналізму амбіціями й демагогією.

У контексті українських реформ важливо для збереження власної ідентичності знайти адекватні імперативи та ефективні механізми консолідації різних підсистем з перспективою інтеграції в базову архетипну модель української історичної системи як феномена європейської цивілізації. Європейський вибір нашої держави може розглядатися як внутрішній інтеграційний механізм самоорганізації сучасного українського соціуму. Існує два види цінностей, що духовно опромінюють людське життя – релігійні та естетичні. Одні даровані тим, хто сповідує Віру, інші – всьому людству.

При формуванні транскультурної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва важливо враховувати такі аспекти:

1. Рефлексія педагога на власний психолого-педагогічний досвід. Для цього необхідно освоїти способи аналізу і варіювання умов, факторів, які їх супроводжують, і результатів локальних і масштабних педагогічних ситуацій з інших (насамперед, психологічних) позицій. Гнучкий підхід до педагогічного досвіду педагога, кваліфікований аналіз і вибірково-оцінне ставлення до раніше засвоєних методів у поєднанні із засвоєнням нових психологічних знань забезпечують продуктивний синтез психолого-педагогічних знань, новий рівень професійної компетентності.

2. Рефлексія розкривається у використанні аналізу художньо-педагогічної діяльності та її результатів, що охоплює оцінювання професійного рівня, прогнозування професійної успішності, організацію самопізнання та самодіагностики, підтримання стійкого оперативного зворотного зв'язку (від вихованців, колег, адміністрації).

3. Формування дослідницької позиції педагога щодо будь-яких аспектів свого і «чужого» (запозиченого) педагогічного досвіду. Сформованість такої позиції забезпечує обґрунтований підхід до оцінювання можливостей і особливостей реалізації конкретних способів педагогічної взаємодії, визначення умов і меж їх застосування.

4. Формування цілісного підходу до аналізу проблемних педагогічних ситуацій. Особливість таких ситуацій в освітньому процесі полягає у наявності великої кількості учасників зі своїми ролями, способами взаємодії та інтересами. Тому спроби розв'язати проблемну ситуацію, спираючись лише на локальні ознаки, можуть бути невдалими.

5. Формування уміння розв'язувати завдання колегіально з іншими учасниками (вихованцями, колегами). Це забезпечує можливість

зіставлення своїх поглядів з поглядами колег, батьків, пошуку оптимальних рішень не лише завдяки відстоюванню власних позицій, а й за допомогою аналізу інших пропозицій, спільного їх генерування.

ЛІТЕРАТУРА

- Безгін, О. І, Кузнецова, І. В., Успенська, О. Ю. (2019). Художня культура і мистецька освіта України. К.: Ін-т культурології НАМ України. (Bezuin, O. I, Kuznetsova, I. V., Uspenskaya, O. Yu. (2019). Art culture and art education of Ukraine. K.: Institute of Cultural Studies in Ukraine).
- Горбунова, Л. С. (2014). Транскультурна освітня стратегія в контексті викликів глобалізації. *Філософія освіти*, 1 (14), 158-198. (Gorbunova, L. S. (2014). Transcultural education in the context of globalization challenges. *Education Philosophy*, 1 (14), 158-198).
- Масол, Л. М. (2006). Загальна мистецька освіта: теорія і практика. Київ: Промінь (Masol, L. M. (2006). General art education: theory and practice. Kyiv: A ray).
- Методика навчання мистецтва у початковій школі: посібник для вчителів (2006). Харків: Веста: Вид-во «Ранок» (Methods of teaching art in elementary school: a guide for teachers (2006). Kharkiv: Vesta: Morning Issue).
- Рагозіна, В. В., Руденко, І. В. (2010). Система творчих завдань на уроках мистецтва у першому класі (за програмою інтегрованого курсу «Мистецтво»). Тернопіль: «Богдан». (Ragozina, V. V., Rudenko, I. V. (2010). A system of creative tasks in art lessons in the first class (according to the program of integrated course "Art"). Ternopil: Bogdan).
- Reimann, D. (2014). Transkulturelle kommunikative Kompetenz im Unterricht der romanischen Sprachen.
- Lewis, Jeff (2002). From Culturalism to Transculturalism. *Iowa Journal of Cultural Studies* 1 (Spring 2002). URL: <http://ir.uiowa.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=ijcs>
- Welsch, W. (1999). Transculturality – the Puzzling Form of Cultures Today. In *Spaces of Culture: City, Nation, World*. Mike Featherstone and Scott Lash (Eds.). London: Sage, pp. 194–213. URL: <https://gazeta.ua/articles/culture/z-yuvilejnogo-sziget-festival-2017-pochinayetsya-nova-era-festivalyu/788669>

SUMMARY

Slabko Volodymyr, Popovych Nataliia. Aesthetic values in the context of forming transcultural competence of future music teachers.

The article is devoted to the problem of the formation of transcultural competence of future music teachers through the prism of artistic and value orientations. The relevance of the study is determined by the need to reveal the essence of the definitions "transcultural competence", "transculturally training". The text deals with the transcultural competence of the individual as an educational strategy and its practical tasks. It was found that the formation of transcultural competence of future music teachers involves the awareness and relationships of the native culture with others, the prevention of conflicts that inevitably arise from such relationships, the readiness to communicate with the transcultural musical repertoire, the ability to build new forms of behavior based on values and norms of different cultures, etc.

Key words: transcultural training, transcultural competence, future music teachers, continuous education system, aesthetic potential.